

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р ик. Любомир Димитров Любенов

относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен доктор на науките” по професионално направление 3.8 „Икономика”, докторска програма „Световно стопанство и МИО”

Рецензията е изготвена на основание на заповед 969 от 19.09.2019 г. на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” за утвърждаване на състав на научно жури

Тема на дисертационния труд:

**Дифузия на технологиите – знанията – уменията
като резултат от преки чуждестранни инвестиции**

с автор: **Магдалена Бичковска**

1. Информация за докторанта

Авторът на дисертационния труд – Магдалена Бичковска притежава научна степен доктор по икономика, специалност икономика на инвестициите. Тя е заместник-декан на Факултета по икономика на Академията Jakub от Paradyż в Гожов Велкополски (Полша).

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд се състои от 273 страници текст. Той има увод, четири раздела, заключение, списък с ползвани информационни източници и списък на таблици и графики. Дисертацията съдържа 59 таблици, 96 фигури.

Списъкът на литературните източници се състои от 198 заглавия на полски и английски език.

Във въведението на труда правилно се обосновава изборът на темата от позицията на значимост, актуалност и перспективност. Добре са формулирани теза, обект на изследване, цели и изследователски задачи. Коректно са формулирани методологията и ограниченията по пътя на изследването. Дефинираните хипотези произтичат от целите и задачите и намират убедително потвърждение в изложението.

3. Актуалност и значимост на избраната тема

Безспорно избраната тема на дисертацията и резултатите от представения дисертационен труд обуславят добре аргументирана актуалност и значимост на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) за придобиването на нови технологии. Способностите за развитие на страните от Централна и Източна Европа, вкл. и Полша, са ограничени от мащаба на собствените им ресурси, поради което подпомагането им с ПЧИ, може да се превърне в основен фактор за осигуряване на растеж и конкурентоспособност. Изведена е ролята на ПЧИ за икономическия растеж в националните икономики чрез количествено и качествено подобряване на съществуващите ресурси. Установено е, че в резултат на ангажирането на транснационалните корпорации (ТНК), се извършва дифузия на технологиите, т.е. пренасяне и използване на комбинацията от знания, умения, опит, технически и организационни решения, използвани за производството или употребата на продукти от едно място на друго.

4. Съответствие с поставените цели, задачи и изисквания за доктор на науките

Положителните резултати от изследването по съвкупност обуславят принципното одобрение на труда като притежаващ необходимите качества на

дисертация за получаване на научна степен доктор, както и пълно съответствие между тема и съдържание. Общото впечатление от дисертационния труд говори за прецизност, детайлност и изчерпателност на постановките в границите на ясно формулираните цели и задачи в контекста на темата на дисертацията.

5. Професионална грамотност и осведоменост на докторантката

Дисертационният труд и направените изводи почиват на богата специализирана национална и чужда литература и фактическа информация – много добре обработена в качеството на илюстрация и обосновка на резултатите от изследването. Цялостната оценка на представения труд говори за добросъвестност и компетентност при ползването на информацията, професионален език и стил на формулиране на постановките, с разграничение на приноса на автора на изследването.

6. Основни положителни резултати

Детайлното запознаване с изследването позволява разкриването и формулирането на редица конкретни положителни резултати, най-важните от които са:

- концепцията за ТНК е тясно свързана с концепцията за ПЧИ, тъй като последните се правят от ТНК, а самите те са елемент на съвременната световна икономика, и един от основните участници в процеса на глобализация чрез ПЧИ. Осъществява се дифузия на технологични решения, ноу-хау, организационни и управленски техники или маркетинг, в резултат на осъществяваната стопанска дейност от ТНК.

- резултатите от изследването на значимостта на мотивите за ПЧИ в страните от ЕС, установява, че по-голямата част от ТНК се ръководят от желанието да придобият нов пазар за своите продукти и да максимизират печалбите. По-евтините производствени фактори, по-големите пазари и

инвестиционните стимули, са изведени като важни фактори за осъществяването на ПЧИ от ТНК.

- дефинирана е ролята на ТНК в оформянето на глобалните потоци от ПЧИ и международното разпространение на технологии за знания и умения. ТНК са идентифицирани като лидери в процеса на внедряване и разпространение на иновативни решения в света. Стремещът към поддържане на конкурентни предимства на чуждестранните пазари предизвиква трансфер на технологии, от централата към чуждестранните им клонове.

- Централна и Източна Европа е определена като регион с най-висок потенциал за икономически растеж в ЕС. Предимството ѝ спрямо останалата част от Европа е възможността за постигане на по-голям и стабилен растеж. С отрицателен ефект върху ПЧИ са детерминирани политическият риск, макроикономическата нестабилност и непоследователността на икономическата политика в приемащите страни.

- анализирана е ролята на ПЧИ в процеса на разпространение на технологии, знания и умения. Очертана е тенденция на интернационализация на изследователските дейности, респективно и разпространение на технологии, знания и умения в полските предприятия, за постигане на конкурентоспособност. Изведена е една от детерминантите на иновативността на регионалната икономика – разходите за научноизследователска и развойна дейност.

- осъществено е кабинетно проучване за диагностициране на проблема за иновативността на предприятията в Полша, както и за изграждане на теоретичните фундаменти за съставяне на хипотези и предложения, което формира солидна база за провеждане на емпирично проучване по темата на изследването.

- проведено е емпирично проучване чрез анкетни карти, за целите на което е направен предварителен пилотаж на 30 предприятия, а основната извадка вкл. 96 респондента. Използвани са различни статистически методи

за анализ на резултатите от емпиричното проучване, относно изследване дифузията на технологиите (знанията, уменията) като резултат от ПЧИ.

- формуланите изводи синтезират достиженията и приносите на авторът, относно влиянието на ПЧИ върху дифузията на иновации в полски предприятия, респективно и върху конкурентоспособността и рентабилността им. Установено е, че ПЧИ имат значително въздействие върху управлението на предприятията, управлението на качеството, заетостта, производителността на труда, квалификацията на служителите. Детерминирана е положителна корелация между броя на иновациите и динамиката на пазарния дял, между броя на продуктите иновации и динамиката на общия ръст на продажбите и рентабилността.

- следва да се отбележи и един друг положителен аспект на представеното изследване – всяка част приключва с много добре формулирани и обосновани изводи, което представлява логичен преход към изложението в последващия анализ, т.е. част на дисертационния труд. Това безспорно допринася за информационното обогатяване на наличната литература по най-актуалните въпроси третиранни в дисертацията.

7. Критични бележки

Критичните бележки към дисертационния труд са във висока степен и въпроси към автора на изследването. Това е обусловено от постигнатите резултати, които със своя обхват, богат спектър на проблемни характеристики, конкретност и синтезираност провокират изводи, но и въпроси:

- какво е влиянието на ПЧИ върху експорта на полските предприятия спрямо страните от които идват – ЕС, САЩ и др.? Каква е позицията на авторът на изследването по този въпрос?

- безспорен изследователски интерес представлява и изследване на влиянието на ПЧИ в различни сектори на полската икономика – земеделие и др. До каква степен могат да се транслират получените резултати към други сектори, за разширяване приложимостта на дисертационния труд?

- Как стои въпросът с конкуренцията между ПЧИ от страни членки на ЕС и трети страни?

- Като имам предвид същността на темата на дисертацията, би могло да се увеличи дялът на чуждите информационни източници, вкл. и интернет страници.

8. Оценка на публикациите на автора

Представени са 9 публикации от групата на монографии и научни издания, както и 73 публикации към глави в монографии, книги, ръководства, конференции, списания и др. Три европейски проекта по темата на дисертацията и 19 цитирания свързани с темата на дисертацията. По обем и тематична насоченост публикациите отговарят на изискванията за конкурс по посочената научна и образователна степен доктор на науките, а като съдържание, не само са свързани с проблематиката на защитаваната теза, цели и задачи, но представляват успешен опит за изследователска дейност. Публикациите говорят за много сериозна подготовка на кандидатката по конкурса за доктор на науките.

9. Оценка на автореферата

Авторефератът е представен в установената форма и съдържание. Той отразява в обобщен вид основните резултати от изследването и дава необходимата представа за теоретичните и приложни постижения на автора. **Справката с приносите**, предложена от самия автор, е добре формулирана и отразява реалността на резултатите. Приемам формулираните приноси.

10. Заключение

Посочените положителни резултати от изследването на д-р Магдалена Бичковска на тема „Дифузия на технологиите – знанията – уменията като резултат от преки чуждестранни инвестиции“ дават достатъчно основание за обща положителна оценка на научния потенциал и възможности за изследователска дейност на кандидата по конкурса. Това ми позволява убедено да гласувам положително за присъждане на д-р Магдалена Бичковска на научната и образователна степен доктор на науките по професионално направление 3.8 „Икономика“, докторска програма „Световно стопанство и МИО“.

Русе, 06.10.2019 г.

Рецензент:

доц. д-р ик. Л. Любенов